

DRUGA KONFERENCA O DRUŽBOSLOVNI METODOLOGIJI

Na komiteju za logiko in metodologijo (RC 33) Mednarodnega sociološkega združenja (ISA) je bil na svetovnem kongresu ISA leta 1982 sprejet sklep, da bomo redno organizirali mednarodna strokovna srečanja med kongresi ISA, ki so praviloma vsako četrto leto. Osnovni namen teh strokovnih srečanj naj bi bil seznanjanje z najnovejšimi dosežki na različnih področjih družboslovne metodologije. Prva konferenca je bila v Amsterdamu leta 1984. Na njej je bila ponujena organizacija naslednje konference v letu 1988 ljubljanskim metodologom. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani in Sekcija za metodologijo in statistiko Jugoslovanskega združenja sociologov sta organizacijo mednarodne konference Social Science Methodology sprejeli. Konferenca je bila vključena v program Inter-univerzitetnega centra v Dubrovniku, kjer je potekala od 30. maja do 3. junija 1988. Pokrovitelj konference je bil Izvršni svet Skupščine SR Slovenije.

Organizatorji dubrovnške konference smo želeli razširiti vsebino, ki jo je zajemala amsterdamska konferenca metodologov v dveh smereh: (1) v program zajeti tudi splošno metodologijo in nekvantitativne pristope v družboslovnem raziskovanju in (2) k sodelovanju pritegniti ne le sociološke metodologe, temveč tudi metodologe iz sorodnih družboslovnih področij kot politologije in komunikologije. V najavi konference, ki je bila odposlana na približno 1400 naslovov in objavljena v skoraj vseh najpomembnejših jugoslovanskih in mednarodnih strokovnih metodoloških revijah, smo ta cilj dovolj jasno predstavili in zato tudi uspeli pritegniti zelo širok spekter družboslovnih metodologov. Prav ta različnost v metodoloških pristopih družboslovnega raziskovanja je prispevala k razpravam ob predstavitvah različnih raziskovalnih metodoloških rezultatov, ki so bile ves čas konference zelo kritične, na visoki strokovni ravni in po vsebinski pestrosti neponovljive. Menim, da so bile prav te razprave, ki jih ne moremo prebrati v člankih in jih težko povzamemo s suhoparnimi poročili, najvrednejši dosežek konference.

Pa vendar nekaj osnovnih podatkov o konferenci. Konferenca Social Science Methodology se je udeležilo 150 strokovnjakov, 110 iz tujine, 19 držav iz vsega sveta (Kanade in ZDA iz Amerike, Avstralije, Alžirije, Sovjetske zveze in skoraj vseh držav Evrope). V program je bilo vključenih približno 100 referatov z različnih področij družboslovne metodologije: splošne metodologije, konceptualizacije, operacionalizacije, kvalitativnih pristopov v družboslovnem raziskovanju, merjenja (tudi zanesljivost in veljavnost merjenja), načrta raziskovanja, postopkov za zbiranje podatkov (npr. analize vsebine), anketnega raziskovanja, matematično-statističnih metod (predvsem metod za multivariatno analizo spremenljivk slabših merskih lestvic kot metode za razvrščanje v skupine, korespondenčna analiza, log-linearni modeli, analiza latentnih struktur ter analiza omrežij), modeliranja (še posebej dinamičnih modelov) in računalniške programske opreme za družboslovno raziskovanje.

Na konferenco smo povabili pet najvidnejših znanstvenikov z različnih področij družboslovne metodologije: za področje splošne metodologije prof. Edwarda Roskama iz Nizozemske, za področje merjenja, še posebej zanesljivosti merjenja v anketnih raziskavah, prof. Duana Alwina iz ZDA, o tehnološki revoluciji pri načinih zbiranja podatkov v družboslovnem raziskovanju je predaval prof. Willem E. Saris iz Nizozemske, nove dosežke na področju linearnih strukturnih modelov je podal oče prav gotovo najplivnejšega modela in računalniškega programa LISREL v družboslovnem raziskovanju prof. Karl G. Joreskog iz Švedske, o dinamičnih modelih s poudarkom na analizi zgodovinskih dogodkov pa je predaval ugledni sociolog prof. Michael T. Hannan iz ZDA. Ti skrbno izbrani znanstveniki so s svojim ugledom in pričakovanimi izjemnimi predavanji vsako dopoldne zbrali vse udeležence konference in s tem ustvarili vznemirljivo akademsko vzdušje ves čas poteka konference.

Več kot tretjina referatov na konferenci je obravnavala različne probleme merjenja v družboslovju. Znano je, da se največkrat, nasprotno kot v naravoslovnih vedah, družboslovni pojmi (koncepti) ne dajo neposredno meriti. Zato se iščejo merski modeli za posredno merjenje spremenljivk preko več merljivih spremenljivk. V ta namen se najpogosteje uporablja linearne strukturne modele z latentnimi spremenljivkami (Joreskog). Temu načinu merjenja je bilo na konferenci posvečenih več sekcij z eminentnimi strokovnjaki na tem področju (Joreskog, Alwin, Šaris, Jagodzinski, Schmidt, Zeller, Kuehnel, Steyer). Predlagani so bili tudi merski modeli, ki zmorejo obravnavati indikatorje slabših merskih lestvic (npr. modeli latentnih razredov, Rasch modeli). Več udeležencev je poudarilo, da se pri empiričnih družboslovnih raziskavah merjenje še vedno preveč prilagaja že znanim kvantitativnim metodam. Zato večkrat zelo natančno merimo reči, ki ne pokrivajo pojmov, ki naj bi jih merili. Več prispevkov je obravnavalo načine merjenja za konkretne družboslovne pojme.

V družboslovju se zelo pogosto uporablja anketni način zbiranja podatkov. Več udeležencev je obravnavalo učinke različno postavljenih anketnih vprašanj o isti zadevi. Problematizirali so odzivnost na postavljena vprašanja (response functions) in nezmožnost primerjanja odgovorov na vprašanja zaradi različnega odziva posameznikov. Ena izmed sekcij je bila posvečena tudi možnostim računalniško vodenega spraševanja v anketnih študijah.

Druga večja skupina prispevkov (skoraj četrtina) pa je obravnavala različne matematično-statistične (multivariatne) pristope za analizo spremenljivk slabšega tipa merskih lestvic. Prikazani so bili novi rezultati pri raziskovanju metod razvrščanja v skupine, korespondenčni analizi, log-linearne modelih, analiza omrežij, pa tudi prilagajanje znanih multivariatnih pristopov za slabše spremenljivke (npr. regresijska analiza, linearne strukturne modele). Kar dve sekciji pa sta bili posvečeni novjšim pristopom za analizo pojavov v času.

Za razvoj metodologije družboslovnega raziskovanja in za dvig kakovosti družboslovnega raziskovanja v Jugoslaviji nasploh je organizacija te mednarodne konference v Jugoslaviji v teh kriznih časih, ko strokovnjaki zelo težko najdejo sredstva in možnosti za izobraževanje v tujini, zelo pomembno dejanje. Konference se je namreč udeležilo 40 jugoslovanskih družboslovcev (od tega polovica iz Ljubljane), predvsem mlajših, strokovno ambicioznih ljudi, ki jim je bila ponujena široka pahljača novih razvojnih poti na področju družboslovne metodologije. Jugoslovanski strokovnjaki so tudi uspešno predstavili sedem referatov z različnih področij družboslovne metodologije: Bogdanovičeva iz splošne metodologije, Kovačević iz vzorčenja, Mrkić in Hošek iz dinamičnih modelov, Bogosavljević in Ferligoj iz metod razvrščanja v skupine in Momirović iz regresijske analize.

Za lažje delo in spremljanje konference smo pred pričetkom konference pripravili posebno publikacijo s programom in splošnimi informacijami ter knjigo z abstrakti referatov, ki so bili predstavljeni na konferenci. Tako kot po amsterdamski konferenci leta 1984 imamo tudi tokrat v programu več zbornikov izbranih referatov, ki naj bi izšli pri znani založbi Macmillan v Londonu. Predvidevamo štiri knjige referatov, ki jih bomo uredili: Edward Roskam zbornik o splošni metodologiji, Willem Saris zbornik o merjenju in zbiranju podatkov, Anuška Ferligoj zbornik o multivariatnih metodah in modeliranju ter Willem Saris in Karl Joreskog zbornik o linearnih strukturnih modelih.

Anuška Ferligoj